

„Jak żyć odpowiedzialnie w nieodpowiedzialnym świecie? Odpowiedzialność jako cnota chrześcijańska i wartość społeczna”

XVI Sympozjum Piekarskie
(Piekary Śląskie 25 maja 2007)

Od roku 1993 Sympozja Piekarskie są formą przygotowania i pogłębienia treści stanowiących główny wątek pielgrzymek świata pracy do Sanktuarium Matki Bożej Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich. Same pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców stanowią fenomen na skalę światową, gromadząc co roku w ostatnią niedzielę maja ok. 100 tys. pielgrzymów z Górnego Śląska, Polski i zagranicy.

Przedmiotem sympozjum jest debata nad ważnymi w aktualnym kontekście społecznym zagadnieniami z pogranicza moralności i życia społecznego. Tematami dotychczasowych sesji były m.in.: „Troska o rodzinę” (1994); „Pojednanie i sprawiedliwość społeczna” (1996); „Trwałe wartości w zmieniającym się społeczeństwie” (1997); „Religijne inspiracje kultury Górnego Śląska” (1998); „Władza jako służba” (1999); „Kultura i religia” (2000); „Na przełomie wieków. Nadzieje – niepokoje – świadkowie wiary” (2002); „Modlitwa – praca – służba. Dziedzictwo nauczania Jana Pawła II” (2003); „Wartości duchowe w zjednoczonej Europie” (2004); „Caritas w globalnej wiosce” (2006).

XVI Sympozjum Piekarskie, którego tematykę sformułowano następująco: „Jak żyć odpowiedzialnie w nieodpowiedzialnym świecie? Odpowiedzialność jako cnota chrześcijańska i wartość społeczna”, odbyło się w Piekarach Śląskich 25 maja 2007 roku. Organizatorzy – Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz Urząd Miasta Piekary Śląskie – postavili sobie za cel uświadomienie w kontekście hasła aktualnego programu duszpasterskiego (Przypatrzcie się, bracia, powołaniu waszemu! – 1 Kor 1,26) konieczności powrotu do „mocnych” wartości i zasad w życiu osobistym oraz w ważnych przestrzeniach życia publicznego; próbę skonkretyzowania treści nr 55 soborowej konstytucji *Gaudium et spes*, w którym czytamy, że „jesteśmy świadkami narodzin nowego humanizmu, w którym człowieka określa przede wszystkim jego odpowiedzialność wobec własnych braci i historii”, jak też ukazanie sylwetek ludzi odpowiedzialnych za swoją misję i powołanie w trudnych czasach. Adresatami tego otwartego spotkania naukowego byli przede wszystkim przedstawiciele świata nauki oraz władz samorządowych, nauczyciele, studenci, młodzież oraz członkowie stowarzyszeń kościelnych.

Sympozjum rozpoczęła Msza św. celebrowana w bazylice piekarskiej, p.w. NMP i św. Bartłomieja. Przewodniczył jej ks. prałat dr Arkadiusz Nocoń z watykańskiej Kongregacji Kultu Bożego. Podczas Eucharystii homilię przybliżającą

tematykę odpowiedzialności wygłosił ks. dr Arkadiusz Wuwer. O godz. 10.00 rozpoczęła się w Miejskim Domu Kultury w Piekarach Śląskich część oficjalna obrad. Słowo wstępne wygłosił mgr inż. Stanisław Korfanty, prezydent miasta Piekary Śląskie, a słowo wprowadzające – J. E. Ks. Arcybiskup dr Damian Zimón, Metropolita Górnośląski, Wielki Kanclerz Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Wskazał on, że w tematyce XVI Sympozjum Piekarskiego splatają się dwa ważne wątki: tajemnica powołania człowieka, które Jan Paweł II określił jako „główny kierunek miłości danego człowieka”, oraz 750 rocznica śmierci św. Jacka Odrowąża (1183–1257), patrona Metropolii Górnośląskiej, którego przykład „uczy nas przede wszystkim odpowiedzialności za obszar i za jakość wiary w dzisiejszym świecie”.

Pierwszą z trzech części obrad, noszącą tytuł „Podstawy odpowiedzialności”, moderował ks. dr Arkadiusz Wuwer, z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Jako pierwszy z prelegentów zabrał głos ks. prof. dr hab. Andrzej Zwoliński, z Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Jego przedłożenie, zatytułowane „Społeczno-moralne przejawy nie-odpowiedzialności świata”, podzielone zostało na kilka części, w których zostały omówione kwestie związane z zagubieniem człowieka we współczesnym świecie, nieodpowiedzialnością w sferze politycznej i gospodarczej oraz charakterystyczne przejawy tzw. kultury nieodpowiedzialności. Wśród dróg wyjścia z kryzysu odpowiedzialności w wymienionych przestrzeniach prelegent wskazał na „konieczność konsekwentnego i zasadniczego powrotu do świata wartości chrześcijańskich”, a więc potrzebę „uduchowienia polityki”, powiązania ekonomii z wartościami moralnymi oraz stworzenia nowej „opozycji moralnej” dla świata rządzących i rządzonych. „Opozycja moralna” – jak wyjaśnił prelegent – to zorganizowany podmiot działania społecznego, którego celem jest wywieranie wpływu na rządzących. „Jest to swoistego rodzaju grupa nacisku, która jednak nie ma na celu przejęcia władzy, lecz walczy o wyższe wartości moralne, o dobro wspólne i realizację praw człowieka w życiu codziennym”. Wszystkie powyższe postulaty – podsumował ks. prof. Zwoliński – sprowadzają się do wspólnego wołania o budowanie życia społeczeństw w oparciu o odpowiedni system wartości.

Następnie zabrał głos ks. prof. dr hab. Jerzy Szymik, z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Tematem jego wystąpienia był „Chrystus jako odpowiedź Boga. Filozoficzno-teologiczne podstawy rozumienia odpowiedzialności”. Prelegent zarysował „dzieje idei odpowiedzialności”, jako kategorii zdolnej interpretować byt i dobro, istnienie i etykę, która „dojrzała długie tysiąclecia pod powierzchnią miłości mądrości”. Zaproponował – za J. Filkiem – triadyczne myślenie o dziejach filozofii, dzieląc jej historię na trzy epoki „starożytność – nowożytność – współczesność”, a za ich protagonistów uważając odpowiednio Arystotelesa, Kartezjusza i Lévinasa. Paradygmatem arystotelesowskim – wyjaśniał ks. prof. Szymik – rządzi gramatyczna osoba trzecia („jest”); paradygmatem kartezjańskim – osoba pierwsza („jestem”). Zaś nierozpoznany

jeszcze w pełni paradygmat myślowy „współczesności” jest filozofią drugiej osoby. Tak więc pierwszym słowem trzeciej „pierwszej filozofii” jest słowo „jesteś”. Odpowiadają im określone dominanty: rozum – wola – uczucie. O ile starożytność była głównie filozofią prawdy, nowożytność przede wszystkim filozofią wolności, o tyle współczesny paradygmat drugiej osoby czyni filozofię naszej epoki filozofią odpowiedzialności – stwierdził. Tłumaczył, że Prawda, to znaczy: widzieć i rozumieć. Wolność, to: chcę i czynię. Odpowiedzialność zaś, oznacza: zagadnięto mnie i poczuwam się do odpowiedzi(alności). Na takim fundamencie prelegent zbudował swoją wypowiedź wokół egzystencjalnego pytania człowieka i odpowiedzi dawanej na nie przez Boga w postaci wcielenia Słowa Bożego, które jest jedynym źródłem ludzkiej nadziei. Zatem chrystologiczne rozumienie odpowiedzialności znajduje swoją kulminację w idei Emmanuela, tzn. Boga, który jest nami. „To w Nim niepokój pytań i niepewność człowiecza spotykają się ze spokojem prawdy o człowieku. Pytania znajdują odpowiedź, a jej owocem jest duchowość chrystocentryczna, pozbawiona lęku, biorąca odpowiedzialność za innych” – podsumował swoje wystąpienie ks. prof. Szymik.

Jako ostatni prelegent pierwszej sesji zabrał głos dr Jan Olbrycht, deputowany do Parlamentu Europejskiego z regionu śląskiego. Tematem jego wystąpienia była próba odpowiedzi na „Pytanie dla polityka: być odpowiedzialnym czy jedynie ponosić odpowiedzialność?” W przedłożeniu ilustrowanym licznymi odniesieniami do doświadczeń i obserwacji zbieranych podczas debat w Parlamencie Europejskim dr Olbrycht podjął wieloaspektową refleksję nad znaczeniem odpowiedzialności „zewnętrznej” polityka, czyli odpowiedzialności wobec prawa i wyborców oraz odpowiedzialności „wewnętrznej”, odnoszącej się do zasad etycznych i sumienia. Wskazał na trudności w określeniu tzw. „zasad i wartości europejskich”, do których odwołują się politycy europejscy, pragnąc podkreślić swój dystans wobec wartości i zasad chrześcijańskich. To wystąpienie znalazło żywy oddźwięk w dyskusji, która stanowiła podsumowanie pierwszej sesji symposium. Warto odnotować szczególnie głos prof. dr hab. Anny Łabno, prorektora Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, której dopowiedzenia odnoszące się do relacji odpowiedzialność prawna – odpowiedzialność moralna zostały szeroko skomentowane przez uczestników pierwszej części spotkania. Wnioski generalnie prowadziły do stwierdzenia konieczności koherencji tych dwóch zakresów odpowiedzialności oraz zasygnalizowania potrzeby znalezienia bardziej komunikatywnego języka do przekazywania wartości chrześcijańskich w środowiskach zdecydowanie odcinających się od chrześcijańskiego systemu aksjologicznego.

W czasie dwudziestominutowej przerwy uczestnicy symposium i zaproszeni goście mieli okazję zwiedzać wystawę projektów, fotogramów i gotowych dzieł światowej sławy witrażysty Wiktora Ostrzołka. Współorganizatorem wystawy noszącej tytuł „Witraże” była katowicka „Fundacja dla Śląska”, jej kuratorem artystycznym – prof. dr hab. Adam Romaniuk z Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach, a autorem fotogramów artysta fotografik Zbigniew Sawicz. Wystawie

towarzyszyła promocja, wydanego przez katowicką Księgarnię św. Jacka albumu, wydanego z okazji 50 rocznicy pracy twórczej Autora.

Druga sesja sympozjum, nosząca tytuł „Przykłady odpowiedzialności” rozpoczęła się o godz. 12.10 spotkaniem z Wiktorem Ostrzołkiem, który wygłosił referat „Odpowiedzialność za Piękno – świadectwo artysty”. Tę część obrad moderował red. Marek Czyż, z katowickiego Oddziału Telewizji Polskiej. Artysta w przejmującej formie dzielił się refleksją nad odpowiedzialnością, jaka rodzi się w procesie twórczym pomiędzy twórcą i jego dziełem, a poprzez nie – z odbiorcą sztuki.

Z kolei, w imieniu nieobecnego dr Piotra Greinera z Wydziału Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, postać Karola Goduli przedstawił w referacie „Odpowiedzialność za Pracę. Karol Godula - świadectwo uczciwego życia” dr Piotr Matuszek z Archiwum Państwowego w Katowicach. Na zakończenie interesującej biografii tego śląskiego przemysłowca, przedstawionej pod kątem wydobywania przykładów odpowiedzialności, autor referatu stwierdził, że przez wiele powojennych lat Karol Godula, jak cały szereg innych wybitnych postaci (im Górny Śląsk zawdzięcza swój niebywały w skali europejskiej rozwój gospodarczy i cywilizacyjny, urzeczywistniony w XIX wieku), z przyczyn ideologicznych lub narodowościowych został skazany na zapomnienie. Czas już najwyższy, apelował, aby tych, którym tak wiele zawdzięcza nasz region, przywrócić do naszej regionalnej tradycji historycznej. Goduli zaś należy się w tej żywej tradycji miejsce poczesne.

Drugą sesję zamknął referat ks. dr Arkadiusza Noconia, z watykańskiej Kongregacji Kultu Bożego na temat „Odpowiedzialność za Wiarę. Św. Jacek Odrowąż – świadectwo *actio* i *contemplatio*”. Prelegent dowodził, że postawy Jacka Odrowąży nie można inaczej tłumaczyć jak tylko w kategoriach odpowiedzialności. Na jego skuteczności misyjnej, jak stwierdził, zaważyła w decydujący sposób spójność religijnego doświadczenia z głoszonym przez niego słowem, zgodnie z dominikańskim zawołaniem: *Contemplari, et contemplata aliis tradere*. Nie ulega wątpliwości, podkreślał prelegent, że jeśli misyjne *actio* Jacka przynosiło tak wspaniałe owoce, u jego źródeł było zawsze *contemplatio*. Wskazując, że życie św. Jacka uczy odpowiedzialności za wiarę, która jest nie tylko cnotą chrześcijańską, ale ma także wartość społeczną, ks. dr Nocoń przywołał tytułem podsumowania słowa Jana Pawła II, który wskazywał, że osoba św. Jacka stanowi wezwanie, abyśmy za przykładem „tego duchowego syna św. Dominika, usiłowali zawsze zrozumieć otaczający nas świat, podejmowali dialog oparty na wartościach, jakie niesie w sobie kultura poszczególnych epok, i starali się wnieść w jego rzeczywistość Boży blask prawdy”.

W części dyskusyjnej szczególnie wiele pytań odnosiło się do wystąpienia Wiktora Ostrzołka oraz ks. dr Arkadiusza Noconia. Zebrani pragnęli uzyskać odpowiedzi pogłębiające niektóre wątki wystąpień: z jednej strony pytano o ocenę odpowiedzialności mediów i kondycji współczesnej architektury sakralnej, o doświadczenia w pracy z młodymi artystami, o inspiracje chrześcijańskie we

współczesnej sztuce i kulturze, z drugiej zaś strony zadawano pytania o aktualność i możliwości wprowadzenia we współczesną duchowość głównych rysów Jackowego zapału ewangelizacyjnego: kultu eucharystycznego, maryjnego oraz spowiedzi indywidualnej. Zastanawiano się też nad powodami pewnego zapomnienia postaci tego Świętego Ślązaka oraz nad zadaniami Kościoła w perspektywie wyzwań stojących przed Europą.

Po półgodzinnej przerwie obiadowej, o godz. 13.35, przystąpiono do trzeciej sesji sympozjum, w której zabrali głos dwaj prelegenci. Pierwszym z nich był mgr Zbigniew Borowik, redaktor naczelny kwartalnika „Społeczeństwo” oraz członek Zarządu Stowarzyszenia „Civitas Christiana”, który podzielił się refleksją na temat „Formacja laikatu do odpowiedzialności za życie społeczne”. Drugim prelegentem był mgr Andrzej Sadowski, z warszawskiego Centrum im. Adama Smitha, który wygłosił referat na temat „Wolność, przedsiębiorczość, odpowiedzialność”.

Red. Borowik stwierdził, że specyfiką formacji laikatu jest integrowanie w podmiocie osobowym sfery duchowej, związanej z modlitwą i uczestnictwem w życiu sakramentalnym, oraz sfery praktyki życia codziennego, która znajduje wyraz w szeroko pojmowanej kulturze. Swoista synteza obu tych porządków polega na harmonijnym przenikaniu treści duchowych do praktyki życia, która jest udziałem ludzi świeckich. Wśród trudności towarzyszących temu procesowi prelegent wymienił na pierwszym miejscu specyficzny kontekst kulturowy, w jakim przychodzi zabiegać o taką formację. Druga trudność, zdaniem red. Borowika, wiąże się ze szczególnym charakterem katolickiej nauki społecznej, która nie sprowadza się do teorii, ale jest ukierunkowana na praktykę. Innego rodzaju trudnością, na którą napotyka formacja w duchu nauki społecznej Kościoła, jest nie doprecyzowany status metodologiczny tej dyscypliny naukowej i akademickiej. Zdaniem prelegenta newralgicznym punktem zagadnienia jest odpowiedź na pytanie o to, kto jest odpowiedzialny za formację świeckich w duchu nauki społecznej Kościoła. Wskazał, że powinna być ona prowadzona w ramach duszpasterstwa ogólnego na wszystkich poziomach wspólnoty kościelnej: powszechnym, lokalnym, parafialnym, stowarzyszeniowym, w katechezie i w szkolnictwie katolickim. Nie może być zarezerwowana dla szczególnych powołań, czy niektórych tylko ruchów i stowarzyszeń, bo nie spełni pokładanych w niej nadziei na wypełnienie misji ewangelizacyjnej w obliczu zagrażającej nam we współczesnym kontekście kulturowym „katastrofy antropologicznej. Sami świeccy – stwierdził prelegent - muszą poczuć się odpowiedzialnymi za kształtowanie życia społecznego w duchu miłości i sprawiedliwości społecznej i przeżywać swoją wiarę w sposób integralny, a więc nie pozbawiony konsekwencji społecznych”.

Z kolei mgr Andrzej Sadowski, w bogato ilustrowanym wystąpieniu, wskazał na to, że europejska realna demokracja coraz bardziej ogranicza przedsiębiorczość, pozbawiając tym samym jednostkę wolności i odpowiedzialności. Chrześcijanin staje więc przed pokusą i złudnym wrażeniem, iż rozwiązaniem na biedę

i inne trapiące problemy mogą być rządy, które przyczyniają się do realizacji „sprawiedliwości społecznej”, a ograniczają wolność. Pokusa ta jest na tyle silna, że cały czas mamy do czynienia z próbami ograniczenia wolności na rzecz stworzenia racjonalistycznego systemu organizacji ludzkiego społeczeństwa. Przywołał cały szereg poglądów uzasadniających, że demokracja w wydaniu europejskim nie może uciec od konfrontacji z ideami i wartościami, oraz że moralność – i to moralność chrześcijańska – stanowi o sile i trwałości wolności we wszystkich jej przejawach. W zasadniczej części wystąpienia przywołał postać i poglądy Mirosława Dzielskiego, dla którego praca i przedsiębiorczość opierały się na wiekowym systemie motywacyjnym, powstałym w cywilizacji łacińskiej, na który składały się religia, moralność, korzyść własna i przyjemność. Suma tych bodźców dopiero powoduje, dowodził prelegent, że jednostki są w stanie rzetelnie i wydajnie pracować. Andrzej Sadowski podsumował swoje wystąpienie wnioskiem, że religijność społeczeństwa jest warunkiem zachowania jego wolności. „Nie wyobrażam sobie funkcjonowania państwa prawa, a państwo liberalne jest państwem prawa, bez ludzi, którzy są moralni w głębszym znaczeniu religijnym” – stwierdził.

Dyskusja po ostatniej części sympozjum trwała jeszcze długo w kuluarach, a uczestnicy spotkania, które zakończyło się ok. godz. 15.00, życzyli sobie możliwości dłuższego przedyskutowania traktowanej tematyki. Być może dyskusję taką ułatwi stanowiąca pokłosie sympozjum książka „Jak żyć odpowiedzialnie w nieodpowiedzialnym świecie? Odpowiedzialność jako cnota chrześcijańska i wartość społeczna”, wydana pod red. ks. dr Arkadiusza Wuwera, zawierająca materiały sympozjalne oraz artykuły kilkunastu innych autorów, odnoszących się do bardziej szczegółowych kwestii związanych z tematyką sympozjum. Warto podkreślić, że książka ta została opublikowana przez Księgarnię św. Jacka w Katowicach w przeddzień sympozjum i – podarowana uczestnikom spotkania naukowego - stanowiła interesujący punkt odniesienia podczas toczących się obrad.

Można stwierdzić, że poprzez rzetelne rozważania teoretyczne oraz konkretne zalecenia i wskazówki XVI Sympozjum Piekarskie wniosło wiele światła w zagadnienie dotyczące zaangażowanie osobistego i społecznego katolików (duchownych i świeckich) na rzecz podjęcia odpowiedzialności. To ważny przyczynek do wdrażania zaleceń nauki społecznej Kościoła w życie.

Ks. Arkadiusz Wuwer